

Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

Навчально-науковий інститут
педагогіки і психології

Кафедра психології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Навчально-наукового
інституту педагогіки і психології

проф. Світлана КОНДРАТЮК
«28» серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПОРІВНЯЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ
(шифр і назва навчальної дисципліни)

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки,
спеціальності 053 «Психологія»

Мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною
комісією

НН інституту педагогіки і психології
«28» серпня 2024 р.

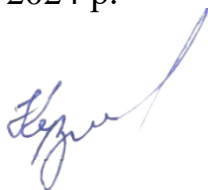
Голова: Юлія БОНДАРЕНКО
д. пед. наук, професор

Розробники:

Пухно С. В., к. психол. н., доцент, доцент кафедри психології

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри психології
Протокол № 1 від «28» серпня 2024 р.

Завідувач кафедри
д. психол. н., професор

Світлана КУЗІКОВА

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Освітній ступінь: бакалавр	Обов'язкова	
		Рік підготовки:	
2-й		1-й	
Семестр			
1-й		1-й	
Лекції			
12 год.		2 год.	
Практичні, семінарські			
14 год.		4 год.	
Лабораторні			
год.		год.	
Самостійна робота			
64 год.		80 год.	
Консультації:			
год.		2 год.	
Вид контролю: екзамен			
Загальна кількість годин - 90			

2. Мета вивчення навчальної дисципліни

Порівняльна психологія вивчає загальне та відмінне в психіці тварин та людини, порівнює психічні процеси тварин і людини в онто- та філогенезі, знаходить якісні відмінності, які обумовлені соціально-історичними факторами, розвитком трудової діяльності, суспільного життя, мови та свідомості людини. Дослідження в галузі порівняльної психології надають можливості співвідносити психосоціальні явища у людському суспільстві та тваринній спільноті, формувати уявлення про вроджене та набуте у поведінці людей і тварин, зародження людської свідомості.

Навчальна дисципліна «Порівняльна психологія» входить до навчальних дисциплін першого (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є схожість і відмінності в поведінці і психіці тварин і людини, а також еволюція їх розвитку в процесі онтогенезу

Мета курсу «Порівняльна психологія» – формування уявлень про передумови розвитку психіки людини, виникнення людської свідомості, проведення порівняльного аналізу психіки тварин і психіки людини в процесі еволюції.

Основні завдання вивчення дисципліни – ознайомлення та засвоєння студентами знань з порівняльної психології як галузі психології, що має інтегральний характер; стимулювати студентів до самопізнання, спонукати до творчого наукового пошуку у психологічній науці.

3. Передумови для вивчення дисципліни

Передумовою вивчення навчальної дисципліни «Порівняльна психологія» є вивчення навчальних дисциплін «Загальна психологія», «Практикум з загальної психології», «Вступ до спеціальності».

Вирішення визначених завдань забезпечує формування у студентів комплексу компетенцій.

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов..

Загальні компетентності:

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології

СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків (зокрема, в контексті організації заходів раннього втручання).

СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел

4.Результати навчання за дисципліною

Програмні результати навчання визначені ОПП			
ПР1	Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання	РН1	Володіє вміннями аналізувати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.
ПР3	Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т. ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.	РН2	Володіє знаннями основних наукових та методичних джерел з психології. Володіє вміннями аналізувати літературу з проблем в галузі порівняльної психології. Володіє вміннями застосовувати у процесі просвітницької роботи прийоми та засоби ІКТ
ПР9	Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх	РН3	Володіє прогностичними вміннями, вміннями аргументовано приймати рішення, а також – вміннями презентувати результати власних досліджень для фахівців і нефахівців у

	розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання).		процесі здійснення завдань професійної діяльності.
ПР10	Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.	РН4	Володіє вміннями логічно і доступно презентувати психологічні знання з галузі порівняльної психології під час здійснення просвітницької роботи, володіє вміннями аргументовано доносити власну позицію в ході наукової дискусії з урахуванням культуральних особливостей співрозмовника.
ПР17	Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності	РН5	Володіє вміннями професійного спілкування психологів, дотримуватись норм взаємодії відповідно до гуманістичних та демократичних цінностей, проявляти повагу до думки інших з урахуванням культуральних і вікових особливостей аудиторії.
ПР19	Знати, розуміти сутність психологічних особливостей та поведінки особистості, застосовувати оптимальні форми професійної взаємодії	РН5	Володіє знаннями та розуміє сутність основних психологічних теорій, які розкривають закономірності психічного розвитку особистості; володіє вміннями застосовувати оптимальні форми професійної взаємодії

5. Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
А	«Відмінно» – навчальна діяльність високої якості та відповідає всім вимогам, теоретичний зміст курсу освоєно повністю, без пробілів, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані на високому рівні, всі передбачені програмою навчання навчальні завдання виконані, якість їх виконання оцінено числом балів, близьким до максимального
В	«Дуже добре» – навчальна діяльність високої якості та відповідає всім основним вимогам, теоретичний зміст курсу освоєно повністю, без пробілів, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі передбачені програмою навчання навчальні завдання виконані, якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального
С	«Добре» – навчальна діяльність якісна та відповідає більшості вимог, теоретичний зміст курсу освоєно повністю, без суттєвих пробілів, деякі практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані недостатньо, всі передбачені програмою навчання навчальні завдання виконані, якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі з виконаних завдань, можливо, містять помилки
Д	«Задовільно» – навчальна діяльність якісна та відповідає основним вимогам, теоретичний зміст курсу освоєно частково, але пробіли не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано, деякі види завдань виконані з помилками
Е	«Посередньо» – навчальна діяльність слабка та не відповідає більшості вимог, теоретичний зміст курсу освоєно частково, наявні деякі пробіли, деякі практичні навички роботи не сформовані, багато навчальних завдань, що передбачені програмою навчання, не виконані, або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального
F	«Незадовільно» (з можливістю перездачі) – навчальна діяльність низької якості та не відповідає основним вимогам, теоретичний зміст курсу освоєно частково,

	наявні суттєві пробіли, необхідні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконано, або якість їх виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості оволодіння навчальною дисципліною.
FX	«Незадовільно» (без можливості перездачі) – навчальна діяльність низької якості та не відповідає вимогам, теоретичний зміст курсу не освоєно, необхідні практичні навички роботи не сформовані, всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не призведе до будь-якого значимого підвищення якості оволодіння навчальною дисципліною

**Розподіл балів, які отримують студенти
(ДФН)**

РОЗДІЛ 1	РОЗДІЛ 2				РОЗДІЛ 3	Разом	Екзамен	Сума
Т. 1.	Т. 2.1	Т. 2.2	Т. 2.3	Т.2 .4	Т. 3.1			
Поточний контроль								
8	8	8	8	8	16	56	25	100
Контроль самостійної роботи								
3	3	3	3	3	4	19		

**Розподіл балів, які отримують студенти
(ЗФН)**

РОЗДІЛ 1	РОЗДІЛ 2				РОЗДІЛ 3	Разом	Екзамен	Сума
Т. 1.	Т. 2.1	Т. 2.2	Т. 2.3	Т.2. 4	Т. 3.1			
Поточний контроль								
	5		5	5	5	20	25	100
Контроль самостійної роботи								
10	9	10	8	8	10	55		

Згідно з Положенням «Про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному

педагогічному університеті імені А.С. Макаренка», ухвалене рішенням вченої ради університету (протокол № 4 від 28.11.2022 р.), можливе зарахування результатів навчання з окремої теми/тем, розділу, індивідуального завдання (контрольної роботи) чи дисципліни в цілому, здобутих за цими видами освіти. Обсяг зарахування в годинах/кредитах ECTS визначається згідно переліку компетентностей і результатів навчання, передбачених даною робочою програмою. Зарахування результатів навчання, здобутих у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється у відповідності до пунктів 3.6-3.9 названого Положення.

Політика дисципліни

Вивчення дисципліни передбачає дотримання положень Кодексу академічної доброчесності СумДПУ імені А.С. Макаренка, затвердженого наказом № 420 від 30 вересня 2019 р.

Прослуховуючи цей курс, Ви погодились виконувати положення Кодексу академічної доброчесності [Кодекс академічної доброчесності Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка Режим доступу:

https://sspu.edu.ua/images/2019/manual/kodeks_akademichnoyi_dobrochesnosti_6c82c.pdf].

Окреслимо його основні складові. Складати всі проміжні та фінальні завдання самостійно без допомоги сторонніх осіб. Надавати для оцінювання лише результати власної роботи. Не вдаватися до кроків, що можуть нечесно покращити Ваші результати чи погіршити/ покращити результати інших студентів. Не публікувати відповіді на питання, що використовуються в рамках курсу для оцінювання знань студентів.

Академічна доброчесність.

У разі наявності плагіату в будь-яких видах робіт здобувача вищої освіти робота оцінюється на мінімальний бал.

Шкала оцінювання підсумкового контролю: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За 100-бальною шкалою	За національною шкалою (форма контролю – іспит, диф. залік)	Пояснення
A	90 - 100	відмінно	Кредити зараховано. Контрольні заходи виконані лише з незначною кількістю помилок.

B	82 - 89	добре	Кредити зараховано. Контрольні заходи виконані вище середнього рівня з кількома помилками.
C	74 - 81	добре	Кредити зараховано. Контрольні заходи виконані правильно з незначною кількістю суттєвих помилок.
D	64 - 73	задовільно	Кредити зараховано. Контрольні заходи виконані нижче середнього рівня, але зі значною кількістю помилок
E	60 - 63	задовільно	Кредити зараховано. Виконання контрольних заходів задовольняє мінімальним критеріям.
Fx	35 - 59	незадовільно з можливістю повторного складання	Кредити не зараховано. Здобувачу надається можливість скласти визначені контрольні заходи для поліпшення підсумкової оцінки.
F	1 - 34	незадовільно з повторним вивченням курсу	Кредити не зараховано. Здобувач повинен повторно освоювати навчальний матеріал дисципліни

6.Засоби діагностики результатів навчання

Для поточного контролю використовуються форми: опитування та виступи на практичних заняттях, активна участь в обговоренні теоретичних питань, в виконанні, обговоренні та оцінюванні практичних завдань,

самостійні письмові роботи. Результати самостійної роботи контролюються з використанням технології дистанційного навчання.
Підсумковий контроль – екзамен.

7. Програма навчальної дисципліни

Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Порівняльна психологія як галузь психологічного знання.

Тема 1. Порівняльна психологія в структурі сучасного психологічного знання. Зоопсихологія та етологія. Порівняльна психологія та її зв'язок з зоопсихологією. Об'єкт і предмет порівняльної психології. Методологічні принципи порівняльної психології. Методи дослідження порівняльної психології. Спостереження і експеримент як метод порівняльної психології. Методи зоопсихології (метод лабіринту, метод обхідного шляху, диференційоване дресирування, метод проблемної клітки та ін.). Історія розвитку порівняльної психології.

Розділ 2. Поведінка тварин.

Тема 2.1. Рефлекторна діяльність як основа поведінки тварин.

Інстинкти. Інстинктивна поведінка тварин. Безумовні рефлекси як основа поведінки тварин. Безумовні рефлекси людини. Класифікація умовних рефлексів. Умовні рефлекси. Механізм утворення і гальмування умовного рефлексу. Експериментальні дослідження вищої нервової діяльності. Рефлекторна діяльність тварин як основа їх поведінки. Рефлекторна активність людини. Когнітивні поведінкові процеси тварин. Розумна поведінка тварин.

Тема 2.2. Репродуктивна поведінка тварин і турбота про потомство.

Репродуктивна поведінка. Особливості вибору партнерів. Типи шлюбних відносин. Турбота про нащадків. Пасивний і активний догляд за потомством. Особливості взаємодії дорослих особин з нащадками. Особливості взаємодії тварин з батьківськими особинами і представниками свого виду. Прихильність до представників свого виду.

Тема 2.3. Територіальна та захисна поведінка тварин.

Ознаки та рівні розвитку територіальної поведінки. Значення територіальної поведінки тварин. Життєвий простір тварин. Функціональна значимість агресії. Ритуальна агресія. Захист від хижаків та оборонна поведінка. Агресія та агресивна поведінка людини.

Тема 2.4. Комунікація та соціальна поведінка тварин.

Соціальна поведінка тварин. Угрупування. Основні ознаки угруповань. Анонімні угруповання. Групова поведінка. Персоніфіковані угруповання. Ієрархія тварин. Домінування та ієрархія в угрупованнях тварин і людей. Територіальність тварин. Ритуалізація поведінки. Особливості комунікації у

тварин. Комунікація ссавців. Особливості «мови» тварин. Мова тварин та мова людини. Ігрова поведінка тварин.

Розділ 3. Розумова діяльність людини і тварин.

Тема 3.1. Особливості мислення людини і тварин.

Форми індивідуально-приспосувальної діяльності. Когнітивні процеси тварин і людини. Сприймання як процес психічного відображення. Пам'ять як спосіб фіксації досвіду у тварин. Генетичний та філогенетичний рівні пам'яті. Дослідження мислення тварин. Вивчення здібностей тварин до узагальнення та абстрагування. Мислення людини та розумова діяльність тварин.

Тема 3.2. Еволюція психіки. Антропогенез

Теорії еволюції. Філогенез. Еволюція психіки та антропогенез. Розвиток психіки тварин і людини. Проконсул, австралопітек, людина вміла, людина прямоходяча, людина розумна. Мислення тварин і людини. Вищі психічні процеси. Унікальність свідомості людини як вищої форми психічного відображення.

8. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост. робота
Розділ 1. Порівняльна психологія як галузь психологічного знання												
Тема 1. Порівняльна психологія в структурі сучасного психологічного знання	14	2	2			10	14	1	1			14
Розділ 2. Поведінка тварин												
Тема 2.1. Рефлекторна діяльність як основа поведінки тварин	14	2	2			10	15					14
Тема 2.2. Репродуктивна поведінка тварин і турбота про потомство	14	2	2			10	14					14
Тема 2.3. Територіальна та захисна поведінка тварин	14	2	2			10	15		1			14
Тема 2.4. Комунікація та соціальна поведінка тварин	14	2	2			10	15		1			14
Розділ 3. Розумова діяльність людини і тварин.												

Тема 3.1. Особливості мислення людини і тварин Тема 3.2. Еволюція психіки. Антропогенез	14	2	4			14	15	1	1			10
Усього годин	90	12	14			64	90	2	4			80

Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Порівняльна психологія в структурі сучасного психологічного знання	2	1
2	Тема 2.1. Рефлекторна діяльність як основа поведінки тварин.	2	
3	Тема 2.2. Репродуктивна поведінка тварин і турбота про потомство	2	
4	Тема 2.3. Територіальна та захисна поведінка тварин	2	
5	Тема 2.4. Комунікація та соціальна поведінка тварин	2	
6	Тема 3.1. Особливості мислення людини і тварин. Тема 3.2. Еволюція психіки. Антропогенез	2	1

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Порівняльна психологія в структурі сучасного психологічного знання	2	
2	Тема 2.1. Рефлекторна діяльність як основа поведінки тварин.	2	1

3	Тема 2.2. Репродуктивна поведінка тварин і турбота про потомство	2	
4	Тема 2.3. Територіальна та захисна поведінка тварин	2	1
5	Тема 2.4. Комунікація та соціальна поведінка тварин	2	1
6	Тема 3.1. Особливості мислення людини і тварин	2	
7	Тема 3.2. Еволюція психіки. Антропогенез.	2	1

9. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія: підручник. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 508 с. Режим доступу: <https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/zoopsiholog.pdf>
2. Москалець В. П. Зоопсихологія та порівняльна психологія: підручник. Вид. 2-ге перероб., доп. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 224 с. Режим доступу: <https://lira-k.com.ua/preview/12694.pdf>
3. Панчук Н. П. Порівняльна психологія: Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2019. 206 с. Режим доступу: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/3546/Panchuk-N.P.-Porivnialna-psykhohohiia.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Додаткові:

1. Губко О.Т. Основи зоопсихології : [навчальний посібник] / Олексій Губко ; за ред. Сергія Болтівця ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка, Акад. пед. наук України. Київ : Світогляд, 2006. 190 с.
2. Ільєнко М.М., Савелюк Н.М. Зоопсихологія з елементами порівняльної психології. Навчальний посібник. К. : Ліра. 2020. 208 с.
3. Іонов І. А. Фізіологія вищої нервової діяльності (ВНД): навчальний посібник / І. А. Іонов, Т. Є. Комісова, А. В. Мамотенко, С. О. Шаповалов, Сукач О. М., Теремецька Н. Ф., Катеринич О. О. Х : ФОП Петров В. В. 2017. 143 с. Режим доступу: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Kaf_anatomii/Biblioteka/Navchalnyi%20posibnyk%20po%20VND.pdf
4. Зоопсихологія з основами етології / Мирослав Шевців, Мирослава Філоненко. К: Центр учбової літератури, 2013. 242с.

5. Москалець В. П. Загальна психологія: підручник. К.: Ліра. 2020. 564 с.
Режим доступу: <http://194.44.152.155/elib/local/sk/sk814182%20.pdf>
6. Порівняльна психологія : Навч. посібник / О. Л. Туріна, Л. З. Сердюк.
К.: Мауп, 2005. 228 с. Режим доступу:
https://maup.com.ua/ua/navchannya-u-maup/library/pidruchniki/psihologiya/porivnyalna_psihologiya.html
7. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник:
Навч. посіб., 4-те вид., випр. і доп. К.: Каравела, 2020. 418 с.
8. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник.
4-те вид., стер. Суми : Університетська книга, 2019. 352 с. /
[електронний ресурс] Режим доступу:
https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/29700/1/V_Polishchuk_WPP_IL.pdf
9. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор,
2007. 640 с. Режим доступу:
https://library.udpu.edu.ua/library_files/427530.pdf

10.Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

1. Нормативні документи МОН України
2. Підручники та навчальні посібники, зазначені у списку літератури
3. Мультимедійні презентації